

УДК 342.9

О.А. СІРОШТАН, Харківський національний університет внутрішніх справ

ІНСТИТУТ ОХОРОНИ ВЛАСНОСТІ В АДМІНІСТРАТИВНО- ДЕЛІКТНОМУ ПРАВІ

Ключові слова: охорона власності, адміністративно-деліктне право

Законодавець в ст.1 КпАП України чітко визначив, що однією із задач законодавства про адміністративні правопорушення, окрім охорони прав і свобод громадян, конституційного ладу України, встановленого правопорядку, зміцнення законності, виховання громадян у дусі точного і неухильного додержання Конституції і законів України, поваги до прав, честі і гідності інших громадян, до правил співжиття, сумлінного виконання своїх обов'язків, відповідальності перед суспільством, є охорона власності, захист законних економічних інтересів фізичних і юридичних осіб, суспільства і держави від адміністративних правопорушень. У цьому значенні знаковим моментом для системи КпАП України є те, що серед об'єктів правового захисту провідне місце займають права і інтереси особи, тобто, людини і громадянина. Крім того, особливу увагу законодавець надав захисту законних економічних інтересів фізичних і юридичних осіб.

Охорона власності є одним з правових явищ, що виникають в процесі реалізації відповідних правовідносин:

- правовідносин, в рамках реалізації яких здійснюється охорона власності;

- правовідносин, які складаються у сфері обігу власності, регульованого як речовим правом, так і іншими галузями права.

Крім того, правопорушення в даній сфері мають в якості своїх об'єктів певні суспільні відносини, що складаються в процесі реалізації прав власності суб'єктами нормативних актів різних галузей права, а також здійснен-

ня різними суб'єктами господарювання, суб'єктами володіння, суб'єктами адміністрування своїх правомочностей. Охорона власності, як правове явище, на нашу думку, є специфічним правовим відношенням, суть якого визначається встановленими українським законодавством завданням органів держави в частині забезпечення реалізації тих правовідносин, які складаються в процесі реалізації права власності, а також охорони цього права.

Стосовно завдань адміністративно-деліктного законодавства, названа функція держави полягає в застосуванні норм КпАП України, які передбачають відповідальність за правопорушення, що посягають на власність, інтереси охорони власності. Проте, враховуючи превентивну роль норм, про які йде мова, ми можемо говорити не тільки про охоронну, але й про регулятивний зміст правовідносин охорони власності.

Адміністративно-правові відносини – це врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини, що складаються у сфері діяльності виконавчої влади. Елементами структури адміністративного правовідношення є: суб'єкти (учасники); об'єкт (те, з приводу чого виникли відносини); зміст правовідношення. У змісті адміністративного правовідношення розрізняються дві сторони: матеріальна (поведінка суб'єктів) і юридична (суб'єктивні юридичні права і обов'язки). Ми вважаємо за необхідне погодитись з Д.М. Бахрахом в тому, що об'єктом адміністративного правового відношення необхідно визнавати дії, активну вольову поведінку людини, її дії [1, с.110]. Аналогічну точку зору висловлює Ф.Д. Фіночко, який зазначає, якщо об'єктом адміністративних правовідносин поведінка учасників управлінських відносин (дії, утримання від дій), то предметом – об'єкти матеріального світу, тобто майно, речі [2, с.433]. Враховуючи охоронну спрямованість адміністративно-деліктних правовідносин – вони виникають у зв'язку з юридичним фактом здійснення адміністративного правопорушення, – необхідно говорити про те, що до їх змісту входять заходи дер-

жавного примусу – санкції, а також обтяження правопорушника юридичною відповідальністю. Тому в зміст адміністративно-деліктних правовідносин охорони власності необхідно включати безпосередню охорону і забезпечення реалізації правовідносин, які виникають і існують з приводу обігу і збереження матеріальних і нематеріальних благ, здійсненні правомочності суб'єктів відносно тих або інших об'єктів власності. Таким чином, є сенс стверджувати, що вказані правовідносини є об'єктом правопорушень, передбачених главою 6 КпАП України “Адміністративні правопорушення, що посягають на власність”, оскільки об'єктом будь-якого правопорушення, у тому числі і адміністративного, є суспільні відносини.

У адміністративно-деліктному праві виділяються: загальний об'єкт (встановлений в ст.1 КпАП України), родовий (окрім нього, іноді і видовий як частина родового) і безпосередній. Останній указує на те безпосереднє суспільне відношення, на яке робить замах конкретний делікт. Якщо загальний об'єкт є сукупністю всіх суспільних відносин, що охороняються нормами з адміністративною санкцією, то родовий – це група однорідних суспільних відносин, блок суспільних відносин, що становлять невід'ємну і самостійну частину загального об'єкта.

Родовий об'єкт є ознакою, відповідно до якого здійснюється угруповання норм КпАП України в глави. У цьому значенні визначальним те, що в главі 6 КпАП України власність згадана як єдиний об'єкт правоохорони. Цим підтримується конституційний принцип рівного правового захисту всіх форм власності. Крім даного об'єкту всі правопорушення у області охорони власності посягають і на таку важливу функцію держави, як захист прав громадян і проживаючих в Україні осіб, зокрема, охорона їх власності. Цивільним кодексом України (ст.2, ч.2 ст.318) [3] визнаються і захищаються рівною мірою приватна, державна, комунальна власність, а право приватної власності охороняється законом, і кожен має право мати у власності майно, володіти, користуватися і роз-

поряджатися ним як одноосібно, так і спільно з іншими особами [4, ст.ст.14, 41; 3, ст.318]. Одним з шляхів забезпечення втілення в життя цих конституційних положень і є застосування норм глави 6 КпАП України.

Власність є сутнісною характеристикою будь-якого суспільства. Саме вона виступає «ядром кристалізації» економічної системи, визначає орієнтири і зміст політичного і соціального розвитку суспільства [5, с.13]. М.В. Домашенко, В.Є. Рубаник стверджують: якби не було іманентної властивості й бажання кожного індивіда мати свою, приватну, власність, не було б і поступального, цілеспрямованого розвитку суспільства, і неможливою взагалі була б самоорганізація цілісних соціально-економічних систем, навіть найпростіша, якщо вона не має у власності ані природних ресурсів, ані засобів виробництва, ані права вільно розпоряджатися ними, – принаймні на цьому етапі розвитку цивілізації [6, с.34]. З цим не можна погодитися, оскільки власність - це історично обумовлена суспільна форма привласнення матеріальних благ, її характером визначається тип виробничих відносин. Як відзначив В.П. Мозолін, така роль власності визначена рядом чинників. По-перше, власність є найбільш гарантованим засобом задоволення інтересів, як конкретного індивіда, так і суспільства в цілому у виробництві і задоволенні їх матеріальних і духовних потреб. По-друге, власність надає її володарям економічну владу над речами і відносинами, що виникають з приводу використання цих речей, а, отже, і економічну свободу у відносинах з іншими людьми. По-третє, забезпечує власникам стабільність і довготривалість задоволення споживацьких потреб [7, с.5-6].

Прямопорушник, посягаючи на певний об'єкт, що перебуває під охороною закону, зокрема, на родовий об'єкт, передбачений главою 6 КпАП України, згідно із загальноприйнятою теоретичною аксіомою про об'єкт правопорушення, заподіює шкоду не якому-небудь предмету, а певним правовідносинам, що складаються в процесі правового регулювання конкретним правовим актом

певної спільності відносин [8, с.242]. Таким чином, адміністративні делікти як об'єкт передбачають не яке-небудь явище матеріального світу, як то предмет (об'єкт) власності, а суспільні відносини, що складаються в процесі адміністративно-правового регулювання певної сфери життєдіяльності суспільства. Отже, адміністративно-правові делікти, що будь-яким чином "посягають на власність", в якості свого об'єкта передбачають комплекс відповідних відносин не тільки з приводу привласнення, як зазначалось раніше, а також з приводу створення, відчуження, інакше кажучи, обігу, а також володіння, користування, розпорядження.

Викладене дозволяє визначити, що правопорушення проти власності, відповідальність за здійснення яких передбачена нормами глави 6 КпАП України, посягають не тільки "на власність", як це припускав законодавець, формулюючи назву вказаного розділу: "Адміністративні правопорушення що посягають на власність", а значить, і вказуючи на родовий об'єкт цих правопорушень, але і на ті об'єкти, які передбачаються змістом диспозицій статей 47-51-2 КпАП України. Крім того, зважаючи на все вищезазначене, автор вважає за необхідне внести зміни до назви глави 6 КпАП і викласти в наступній редакції "Адміністративні правопорушення що посягають на власність та її охорону".

Аналіз структури КпАП України дозволяє припустити, що перелік видів правопорушень проти власності, що входять до складу вказаного розділу не може бути визнаний вичерпним. У працях про адміністративну відповідальність, виданих в радянський період, соціалістична власність цілком обґрунтовано виділяється як самостійний видовий об'єкт адміністративного проступку, що відповідало правовій доктрині того часу. Система діючого Кодексу, як відомо, побудована на основі змішаного принципу: по родовому об'єкту і сфері (правової галузі) вчинення протиправної дії. Окрім цього, необхідно враховувати, що ціла низка правопорушень, що посягають на правовідносини власності, поміщені законодавцем в інші

розділи.

Не одержало однозначного рішення питання про ознаки і склад правопорушень проти власності і в науці. Існувала думка, що подібними діями повинні визнаватися всі проступки, які так чи інакше порушують цілісність відносин володіння, користування і розпорядження матеріальними благами. Така точка зору може бути частково нами прийнята з урахуванням наявності в КпАП України багатьох інших складів, які або не містилися в КпАП УРСР, або не враховувалися як такі, що посягають на власність. Крім того, багато складів адміністративних проступків включають комплексний об'єкт, що складається з основного і факультативного або додаткового. У число таких правопорушень, на нашу думку, не має сенсу включати такі правопорушення, як псування земель, незаконне порубка, пошкодження електричних мереж, безбілетний проїзд, пошкодження телефонів-автоматів. У цьому ми ґрунтуємося на тому, що такі діяння, хоча і завдають шкоди власникам (користувачам) земель, лісів і зелених насаджень, електромереж, засобів зв'язку та ін., але власність у цих випадках є додатковим об'єктом вказаних правопорушень. На думку інших авторів до правопорушень, що посягають на власність, слід відносити лише дії, що завдають прямого матеріального збитку власнику.

Розглядаючи посягання на власність в широкому значенні як дії, що виявляться у неправомірному вилученні, знищенні і інших протиправних діях відносно матеріальних цінностей (грошей, речей, і т.п.) або нематеріальних предметів (наприклад, деяких правил, використання яких може принести (принесити) реальну матеріальну вигоду їх власнику, на наш погляд, слід згодитися з С.А. Велікан і В.Ю. Приходько у тому, що до адміністративних правопорушень, що посягають на власність, можна віднести значну кількість правопорушень, розміщених в інших главах [9, с.17]. Неможливість віднесення таких складів як псування земель (ст.52); самовільне заняття земельної ділянки (ст.53-1),

пошкодження газопроводів при провадженні робіт (ст.103-2); пошкодження таксофонів (ст.148) та ін. до правопорушень, що посягають на власність, вказана нами раніше, обумовлена, перш за все, особливостями їх складів. Останні, окрім безпосереднього об'єкту, об'єднаного родовою ознакою (віднесенням до певних груп, глав), мають як об'єкт посягання і додатковий об'єкт, який можна охарактеризувати як правовідносини власності. Проте поміщення вказаних правопорушень в інші, окрім шостої, глави КпАП України обумовлено саме специфікою їх безпосереднього об'єкту посягання і спрямованістю наміру винного.

Результати дослідження дозволяють нам встати на позицію В.В. Черникова і згодитися з тим, що підстави ні надмірно розширювати, ні штучно звужувати об'єм поняття “правопорушення проти власності” не мають під собою ґрунту [10, с.17]. Справді, відносини привласнення пронизують всі сфери життєдіяльності суспільства.

Тому багато правопорушень, маючи своїм основним об'єктом яку-небудь сторону суспільного життя, одночасно посягають на ті або інші параметри «відносин власності». Додати до цієї думки можна, на ніш погляд, тільки те, що якщо вести мову про відносини власності в життєдіяльності суспільства, то необхідно все ж таки розширити дане тлумачення. Вбачається те, що з огляду на правовідносини охорони власності, забезпечуваних нормами глави 6 КпАП України, надзвичайно важливі і життєво необхідні для суспільства не стільки відносини привласнення матеріальних благ, скільки відносини володіння, користування і розпорядження, відношення обміну і розподілу об'єктів власності, включаючи не тільки правовідносини власності, але правовідносини авторські, патентні, земельні і ін. Всі згадані правовідносини відповідно до ст.1 КпАП України знаходяться під його охороною.

Кажучи про таку широку сферу дії КпАП України по колу діянь, що посягають на власність і охорону власності, різноманітності і

комплексності об'єкту згаданих правопорушень, необхідно згодитися з тим, що “власність неприпустимо ототожнювати з економічною системою, а завдання охорони власності – із завданнями охорони економічного ладу”. Це витікає з наявності в КпАП України спеціальних норм, присвячених завданням охорони економічного ладу. Кажучи про двоякість посягання особи, що скоює правопорушення проти власності слід враховувати, що посягання на власність, передбачене главою 6 зачіпають реалізацію прав, встановлених не тільки КпАП України: у частині захисту права власності і іншого права кожного відносно розпорядження об'єктом матеріального світу; але прав, визначених іншими українськими нормативними актами, регулюючими сферу обігу власності. Так, наприклад, правопорушення, передбачене ст.51 КпАП України “Дрібне викрадення чужого майна”, стосується реалізації речових прав, а охорона об'єктів інтелектуальної власності є одним з предметів регулювання авторського права. Підтвердження цієї думки стало можливим при детальному розгляді об'єктивних ознак складу адміністративного правопорушення, відповідальність за здійснення якого передбачена ст.51-2 КпАП України.

Склад адміністративних правопорушень, передбачених главою 6 КпАП України, визначений законодавцем стосовно адміністративно караних діянь, що посягають на власність. Власність в цьому значенні розглядається як термін збірний, який характеризує саме комплекс правовідносин, що складаються в результаті правового регулювання різних сфер обігу власності.

Правопорушення, про які йде мова, на думку Н. Ю. Колчевської, мають своїм родовим об'єктом комплекс правовідносин, серед яких, наприклад, відносини, що виникають і реалізуються з приводу володіння, користування і розпорядження власністю; відносини, що виникають і реалізуються з приводу реалізації правомочності власника об'єктів авторських і суміжних прав, вина-

ходів і патентів тощо [9, с.8]. Цей комплекс як єдине комплексне правове відношення спрямований на забезпечення не тільки збереження власності, але і на забезпечення здійснення різними суб'єктами власності щодо різних об'єктів своїх правомочностей відповідно до встановленого законодавством України порядку і у відповідних межах. Тобто соціальні зв'язки, які виникають у зв'язку із схоронністю об'єктів власності, із створенням власнику умов по безперешкодній реалізації правомочностей, що є у нього, по володінню, користуванню і розпорядженню ними. Тому назву глави 6 КпАП України представляється єдино можливим трактувати як група деліктів, що вбирають в себе посягання у області охорони власності. При цьому охорона власності як правове явище реалізується в рамках правовідносин, що складаються безпосередньо як у області майнових (речових) прав, так і прав немайнових, які виникають і матеріалізуються з приводу і в умовах охорони всіх видів власності.

Очевидним є також те, що застосування норм, що передбачають адміністративну відповідальність за посягання на власність, а значить, охороняють її від посягань, в частині, що стосується залучення винної особи до адміністративної відповідальності, є однією з форм правоохоронної діяльності держави в особі його органів і посадовців. Ця діяльність, у свою чергу є мірою участі таких суб'єктів адміністративно-юрисдикційної діяльності у виконанні завдань держави у сфері охорони власності, забезпечення її збереження і правомірного обігу.

Державна функція правової охорони власності, на нашу думку, одержала свій вираз у ряді положень адміністративного права і норм інших правових галузей, що становлять в своїй сукупності правовий інститут охорони власності. Іншими словами, нормальний, передбачені не тільки українським законодавством, але і нормами міжнародного права, обіг і збереження об'єктів власності, як матеріального (речового), так і нематеріального характеру, забезпечуються правовими

актами, що відносяться до різних галузей права.

З огляду на тему даного дослідження увага автора зосереджена виключно на тій сукупності правових норм, яка міститься в Кодексі України про адміністративні правопорушення і є, у свою чергу, правовим інститутом охорони власності адміністративно-деліктного права, якому властивий особливий метод правового регулювання – заборона шляхом імперативного визначення законодавцем небажаних для суспільства діянь і необхідності застосування адміністративного стягнення у разі їх скоєння.

Поза сумнівом, призначення норм глави 6 КпАП України пов'язане з їх охоронною спрямованістю, а саме – це охорона власності у всіх її проявах і формах, вказівки на які містяться в диспозиціях цих норм, більшість з яких є бланкетними, оскільки для правильної кваліфікації передбачених ними діянь необхідно посилатися на положення інших правових актів інших галузей права. Але все таки найбільш збірною характеристикою даних норм КпАП України є спільність їх родового об'єкту, що, у свою чергу, визначає їх функціональну значущість і спрямованість, і які полягають в адміністративно-правовій охороні власності. А отже, доцільність конкретизувати назву глави 6 КпАП України є очевидною. Отже ціла сукупність норм КпАП України, які є як прямими, так і що мають бланкетні диспозиції, зливається в правовий інститут охорони власності адміністративно-деліктного права, який в свою чергу складає адміністративно-деліктний інститут охорони власності, який в свою чергу мав би назву “Адміністративні правопорушення що посягають на власність та її охорону”.

На завершення зазначимо, що правовий інститут охорони власності адміністративно-деліктного права становить систему взаємопов'язаних правових норм, які в своїй сукупності є компонентом адміністративного права України і належать до регулятивних елементів законодавчо обумовленого забез-

печення охорони власності, допускаючи можливість застосування до фізичної або юридичної особи заходів адміністративної відповідальності за вчинення цією особою адміністративних правопорушень, передбачених даними нормами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахрах Д.Н., Россинский Б. В., Стариков Ю. Н. Административное право: Учебник. –М., 2007. –816 с.
2. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У 2-х т: Т.1. Загальна частина /Ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). –К.: Видавництво “Юридична думка”, 2004. –584 с.
3. Цивільний кодекс України // ВВР України. –2003. –№№ 40-44. –Ст.356.
4. Конституція України // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
5. Миронов В.М., Смитюшенко С.А. Правоотношения в сфере охраны собственности

в РФ: Лекция. –М.: МЮИ МВД РФ, 1999.

6. Домашенко М.В., Рубаник В.С. Власність і право власності: Нариси з історії, філософії. Теорії і практики регулювання відносин власності в Україні. -Х.: Факт, 2002. - 680 с.
7. Мозолин В.П. Право собственности в Российской Федерации в период перехода к рыночной экономике. -М.: Изд-во ИГиП РАН, 1992. -176 с.
8. Теорія держави і права: Навчальний посібник /Колодій А.М., Копейчиков В.В. та ін.; За заг. ред. С.Л. Лисенкова, В.В. Копейчикова. –К.: Юрінком Інтер, 2002. –368 с.
9. Колчевская, Н. Ю. Административные правонарушения в области охраны собственности и деятельность органов внутренних дел по борьбе с ними: Авторе. дисс... канд. юрид. наук. -М., 2004. -25 с
10. Черников В.В. Современная государственная система охраны собственности в России. -М.: Инфра-М, 1995. -224 с..

Сіроштан О.А. Інститут охорони власності в адміністративно-деліктному праві // Форум права. -2008. -№ 1. –С.372-377 [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-1/08coaadr.pdf>

Правовий інститут охорони власності адміністративно-деліктного права розглянуто як систему взаємопов'язаних правових норм, які в своїй сукупності є компонентом адміністративного права України і належать до регулятивних елементів законодавчо обумовленого забезпечення охорони власності.

Сироштан О.А. Институт охраны собственности в административно-деликтном праве

Правовой институт охраны собственности административно-деликтного права рассмотрен как система взаимосвязанных правовых норм, которые в своей совокупности являются компонентом административного права Украины и принадлежат к регулятивным элементам законодательно обусловленного обеспечения охраны собственности.

Siroshstan O.A. Institute of protection of the property in the administrative-law of torts

The legal institute of protection of the property of the administrative-law of torts is considered as system of the interconnected rules of law which in the set are a component of administrative law of Ukraine and belong to regulative to elements of legislatively caused maintenance of protection of the property.